

И Ш Ы Ң

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 243 (10535). 1977 чылдың октябрь 14, пятница 1925 чылда үндүзүлүштөгү Өртүз 2 нөп.

О Т Ч Ъ Т Т А Р , С О Ң Г У Л Д А Л А Р

«Бистиң партиявистың үндезини болуп турар партия эге органдарының дайынчы болгаш инициативалыг ажыл-агыйындан партиялык удурулганчы деңгээл дорт хамаарыш» деп, СЭКП-ниң XXV съездиндеги ТН-ниң Отчет илеткилинде айтып турар. Бу хүнерде эртип турар отчеттар болгаш соңгулдалар партияның кол эволюцияның дайынчы чоруун беддеринге улуг идигин бээр.

Улуг Октябрың адаларың юбилейинге белеткелиң калбарышыңың, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң элечег чок сессиязыңа чурттуң Үндэсин Хоюлузун хүлээп алганы-биле хол-баштыр бүгү чоннуң политикаг болгаш күш-ажылчы көдүр-лүшүнүңүң үезинде бо чугула нампания эртип турар. СЭКП-ниң XXV съездиниң шитпирлерин, онгу беш чылдың даалгаларын күш-ажылчы коллективтерде нанчаар күөседип турарының айтырылганы отчет-соңгулдалыг хуралдарга кичээлгейниң төвүнге тургустуруп, аңгы-аңгы участытарга азыл-херекти улам экинчилерини эргаларын аңаа тодаралып турар.

Отчет-соңгулдалыг хуралдар организастыг, азыл-ишчи байдалга коммунистерниң идеялиг кирилгези-биле эртип турарының дугайында медалер редакцияга кээп турар. Октябрың эгезинге чедир партбюлуктерге болгаш цехтериниң бригадаларың парторганизацияларыңа отчеттар болгаш соңгулдалар эртен болгаш организастыг-биле довулган. Аңаа коммунистерниң болгаш партия кеңижүүнүңе кандидаттарын 90 ажыг хуузу олуржуп, ийи кижикчир-не бирээни санал-аналы берген. «Тийлегге», «Чыраа-Баны» совхозтарда «Нызыл улестүр туудуг» эргелелинде, № 3 туудуг-монтаж эргелелинде, «Тыва кобальт» комбинатта чамдын бригада, цехтериниң парторганизацияларында отчеттуг хуралдар коммунистерин 100 хуу киржилгези-биле эртип, илеткилерини чугаалайып көвүрүңе олар идеялиг киришкен.

Планың оналдаларың, бедиттен социалистик хүлээлгелерини күөседирчиз чонну мобилизастарын партбюлуктериниң, цехтерде, бригадаларга парторганизацияларың хэй кезини чедишкениң шитпирлеп турарын отчет-соңгулдалыг хуралдар көргүскен. Үлгүлү коммунист бүдүзү боудуң, организастыгың дайынчы арга-шынзизин беддеринге үлүүн нанчаар кирилп, авангардың ролу иайы хире бедип, партияң даалгаларың нанчаар күөседип, коллектив кеңижүүнериниң хэй-ниити ажылчыга нанчаар кирилп турарын коммунистер отчет-соңгулдалыг хуралдарга бүгү талаалыг анализлеп көрүп турар. Азыл-агый, культура тургузулушунда партияңиң удурулганы ол хуралдарга шүгүмчүлениң эзу-биле анализлеп, ажылдың стилиң болгаш арганың сайзырангаймыдар, хүлээп алган шитпирлер күөселдезин организастаар талазы-биле тодаргай хемчеглерин ап турар. Юбилейлиг чылдың артам биларында болгаш моон-даа сизгаар кездэ коммунистер хэй айтырылганы шитпирлээр. Үлгүлүгй илээз азыл-агый ажылдарың чедишкениң доозары ышкыш чугула айтырылдар отчет-соңгулдалыг хуралдарга кол черин ээлээр жуурлук.

Беш чылдың ийги чылыңың советиң иварталы эң-не шитпирлиг уе. Ылчынгаш ажылдың хоңуңдагы участытарын көрүп, хүн бүрүңүң боттуг дуузын чедирериниң, четтестерге, салгыла-чурум чок чорука элпеш чок болуруңуң айтырылганы чугула черин ээлээр. Отчет-соңгулдалыг хуралдар үезинде коммунистерниң шүгүмчүлелиң саналдарың талазы-биле тодаргай хемчеглерин ап чорудары эргемок чугула. Бо талазы-биле кичээлгей салаа чогуур айтырылгы хей.

Чижээ: Вуур, Улуг-Хем, Бай-Тайга районнарда партбюлуктериниң, бригадаларда парторганизацияларың хуралдарыңа кездэ азыл-агый бүдүрүлгезиниң спциализастарыңың болгаш концентрасторыңың, мал ажылының продуктулуун, чер ажылының культуразын беддериниң, муриаңың дуржулганың доктаамал беддериниң кичээлгей салырыңың чугулазын коммунистер беддергезин. А Тес-Хем, Эрзин, Моңгун-Тайга районнарда парторганизацияларың отчеттуг хуралдарыңа төрүрүңүс баш малга анааштыр малдың чаш төлүн эвээшти ап, ыштыглаашыңа чамдык илданарыңың белеткелиңиң ношкан коммунистер шыңгыш шүгүмчүлөп, байдалды экинчилер дээш ап чорутса чогуур хемчеглерин саналдар турганнар. Бо районнарда малчыларың арасында партияңи өлкө ам-даа эвээш, чамдын коммунистерде күш-ажылдың салгыла-чурум үрзөр чоруткар база бар. Чамдын парторганизациялар коммунистериниң дымдагыларын, отчеттарын партия хуралдарыңа дымназып турар.

«Сут-Хөл» совхозтуң Ишкин, «Чыраа-Баны» совхозтуң Чыргакы, Вуурнуң «Нызыл Туу» совхозуңуң төвүнде болгаш өске-даа парторганизацияларың отчет-соңгулдалыг хуралдарың коммунистер партия кеңижүүнериниң болгаш кеңижүүнгей кандидатарың идеялигини улам ыңай беддер, салгыла-чурумун быжылгаар, политикаг дайынчылар нылдыр оларны кичизидер талазы-биле ажылды сайзырангаймыдарыңа ултанган саналдарың киригген. Коммунистерниң отчеттарын, дымдагыларын партия хуралдарыңа ыңыңарың эң-не ажыктыг деп олар санал, ону практикаларын саналдааннар. Партияга хүлээп алышыңың болгаш аныан коммунистерниң кижилигидеини, партия кеңижүүнгей кирилп турарларын политинтиг, азыл-ишчи, моральдыг ышанарың бүгү талаалыг сайгарып көвүрүңүң, ремоенация берип турар коммунистерниң харысалгалын беддериниң айтырылгыны отчет-соңгулдалыг хуралдар улуг кичээлгей салып турар. СЭКП кеңижүүнериниң партияңи даалгаларың күөседип турарын анализлеп турар, коммунистиң иайы хире инициативалың, четтестерин иайы хире принципаалды-биле көрүп турарын тодаралып, ону ниити өскөр-биле эвээ, а коммунистерниң аттарын адап тургаш тодаралыгы чугула.

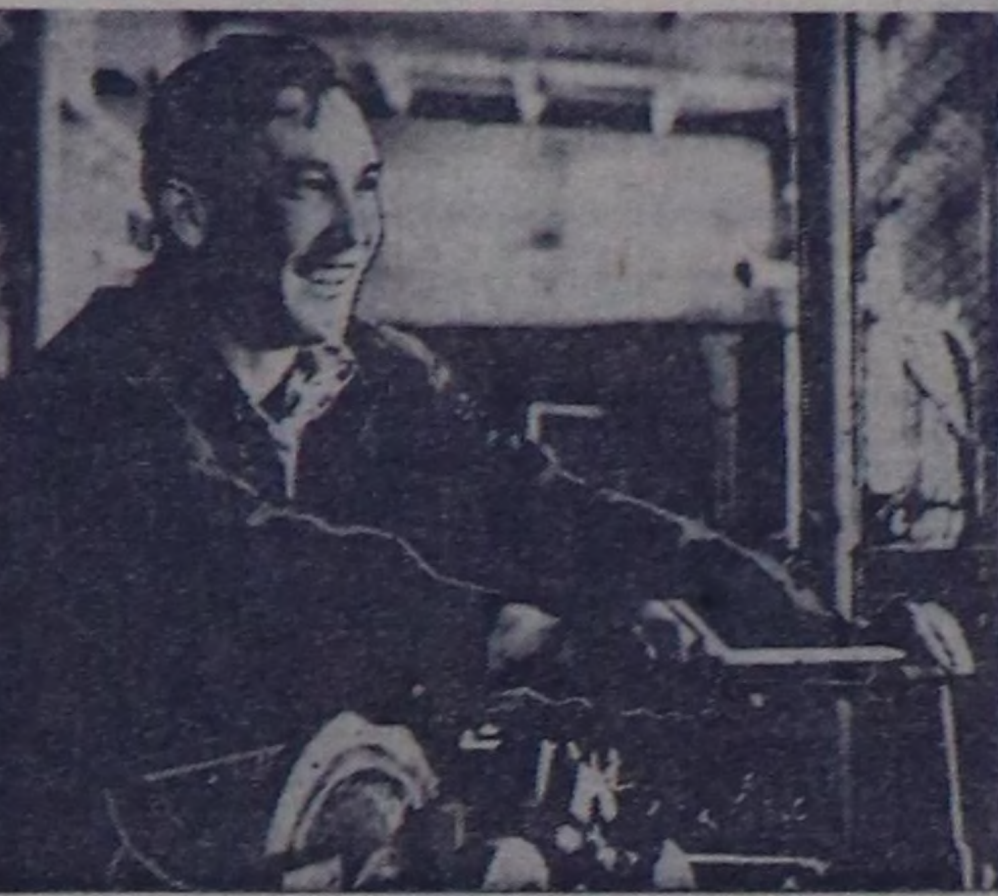
Республиканың чамдык черлеринде парторганизациялар отчет-соңгулдалыг хуралдарын эртериниң графикин үрөп, ону өске хүнчө шилчилер чоруткар бар. Барың-Хемчик, Тоюу районнарыңа, Кызыл хоорайда, «Тыва даг-дугу» туудуг эргелелинде чамдын партия органдарының отчеттуг хуралдарыңа коммунистер эвээш кээп, чогуур деңгээлге четтес эрткилээш. Бо дээрге чамдын партия райкомнарыңың болгаш хооромунуң талазындан отчет-соңгулдалыг хуралдарын эртериниң кичээлгейниң кошканыңың херечилеп турар.

Отчеттарың болгаш соңгулдаларың эртериниң хүн бүрү удурутур бүгү партионнарың, партия хооромунуң болгаш райкомнарың чугула херээ. Партия хуралдарың белеткелинче болгаш ону эртериниң доктаамал кичээлгей салырың, аңаа илеткилериниң болгаш ону чугаалайып көвүрүңүң чогуур деңгээлди хандырып, четтестерин дүрген чайладырыңга боттуг дузаны чедирер херек.

Бо хүнерде болуп эртип турар хуралдарга коммунистер отчеттуг уеде азылды түнөп, чаз сорулгаларың тодаралып, СЭКП-ниң XXV съездиниң шитпирлерин күөседип, Улуг Октябрың 60 чыл болуп оюн төлөптиг уткуур дээш демиселге боттарыңың салышканыңарын улам көвүдөсирлер.

Улуг Октябрың юбилейинге болгаш чаа Конституцияны хүлээп алганыңа алдар кылдыр бедик темпилиг ажылдаал!

Георгий Чисариов — Ан-Довурактың автобүдүрүлгезиниң моторун. Улуг Октябрың 60 чылыңа уткуштур коллективне калбарган социалистик чарыгыш мурунку одуруун элөвөшкөан, элечег нормазын ол 150 хуудан кудулатпайн турар. Хей чүкү сөөртүр МАЗ-тарның шимчедикчиликтерин септарин ол бүдүрүлгезе баштай-ла Г. Чисариов шинжээдип алган. Муриаңчы септекинчи арга-дурмулганы коллективте беддерип турар.

ЧУРУКТА: В. ЧИПСАРАКОВ ажыл үезинде.

Кызылдың автосептелге заводунуң коллективинде кызымак ажыл-иш-биле макталдыг муриаңчылар хей. Оларның бирээзи — үшкү разрядтың фрезеровщици Михаил Бочарев. Бүдүрүлгениң муриаңчысы М. Бочарев Улуг Октябрың 60 чылыңа уткуштур алган хүлээлгезин хууза бетинде күөседип дээш кызымак ажылдап, хүн нормазын 2 напал ажыр көрүсөп турар. Онгу беш чылдың баштайгы чылыңа ол социалистик чарыгыш темпилиг болган.

ЧУРУКТА: М. Бочарев.

А М Ы Д Ы Р А Л Д Ы Ң У Л У Г Н О М У

Бистиз чурттувусту Үндэсин Хоюлузун хүлээп алган ССРЭ-ниң Дээди Совединиң төскү чымыкыңың элечег чок сессиязыңа чурттуң Үндэсин Хоюлузун күөседип, партияңиң даалгаларыңа болгаш СЭКП ТН-ниң Чыгымак секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң сессияга кылган илеткилин Кызыл гөрүнөлдүрүң дайынчылары улуг соңгулга-биле танышыл, өөренип ателээр. Ол чугула болушунуң дугайың бо хүн-перде гариновуң бүгү колдөсүтүрүлгө чугаалайып көрүп, аңаа турсакалган илеткилерин болгаш, хуралдалып эртерип турар.

Гаринзонун дайынчыларын Торон чуртууга, Коммунист партиязыңа болгаш чорууна бүрүң бердингениң илгерилеп, боттарыңың дайынчы болгаш политиктиг беддериниң улам беддер талазы-биле хүлээлгезиң ап турар. Гаринзонун бир коллективинге болгаш минтагын завод командириниң орадалыгың, дайынчы болган политиктиг беддериниң теригининиң бирээзи, улуг сержант С. Шаповалов мынча деп чугалаал: — Совет тургунестыг чаа Конституцияны хүлээп алганыңа түрктини ханымдалып байыр чедирип тур бис. Торон чуртуп камгалары, Ко-Контрактуң өск алаш; — Совет Эвээлдепчи Ком-

ституциямың дээрге бистиз чурттуг амьдалымың улуг лому-дур. Ында совет улустуң бедиттен алган чаалап алышыңарың быжылгаатынган, амьс азыл-хероовис болгаш өскө сорулгаларыңың тодаратынган. Армия болгаш флоттуң бүгү дайынчылары-биле бир дөмөй, чаа Конституцияны бүрүн-биле бедиткир ийиң күөсөдүрүң илгериттиң — деп. Торон чурттуг ханымдалып чорутуп болгаш хосталгалың маандыларың-биле камгалдап алган болгаш камгалдаа турар эрсе-маандыр дайынчыларга маандыртыр Л. И. Брежневтиң бөдүнуң илеткилдерин чугаалап чыгып өскөрү гариновуң дайынчыларын улам сорук кирилген.

А Ж Ы Р К У Ө С Т К Е Ң

«Сут-Хөл» совхозтуң машина-трактор мастерскызынаа бистиз бригадарыстың коллективни мал чеди бедиткер талазы-биле планың оналдарың чедишкениң күөседип, 150 тонна силен бедиткээр тургаш, 193 тоннаны бедиткээр. ССРЭ-ниң чаа Конституцияны чаа чедишкениңиңиң бедит алырыңың бисти сорук киригек. Ылчынгаш улуг үрө-гүңүңдагы ажылдаар деп хүлээнип тур бис.

Б. САТ, бригадир

К Ы Ш Т А Г Д А Ч Е Д И Р Г Е Ң

Кызыл районда «Улуг хурал» совхозтуң Оттуу-Салык ст-баранга фермазының салаачылары кирилп кышпа уткуштур 30 тонна өдөткө бөлдүш, кыштада чедирип алганыр. Ол азыл ам-даа узамчыллар турар. Салаачылар коллективни мал чедишкениң бедиткелиңге база

Ч О Р Г А А Р Л А Н М А С А Р Г А М Ч О К

Чурттуң чаа Үндэсин Хоюлузун төлөвөлени бүгү ниити чугаалайып көргөш, бедиткен, Улуг Октябрың алдарың 60 чылыңың бүдүрүлгө бө чыл совет кижизерини амьдалыңа олашай болушунуңуңарын чыл болду артар. Мен Кызылдың хууда чагылар өзүгаар хеп даарар болгаш септар фабрикалыңың «Чечеке» ательесинде дааранчылап амылдан турар мен. Бистиз бригаданың мажигүнери, бүгү совет ижиглер-биле бир дөмөй, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң элечег чок сессиязыңа чурттуң Үндэсин Хоюлузун күөседип, партияңиң даалгаларыңа болгаш СЭКП ТН-ниң Чыгымак секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эл Л. И. Брежневтиң хуузада улуг салышканың дугайың материалдар чугаалап турар.

Совет эрге-чатырганың баштайгы декреттеринде элчезил кутрунениң тогузатур кол-кол үс-чадаларың дугайың тоожуктур документиңер улуг черин ээлээр турар. Эволюционер арасында—1918 чылда хүлээп алган РСФСР-ниң баштайгы Конституцияны база бар.

С. БИЧЕ, улус депутаттарының Кызыл хоорай Совединиң депутаты.

БАШТАЙГЫ ДЕКРЕТТЕРДЕН — ССРЭ КОНСТИТУЦИЯЗЫҢА ЧЕДИР

«ССРЭ-ниң чаа Конституцияны — сайзырангай социализмниң Конституциязы» деп мокасаталга бедделгезе октябрының 12-де Курюмениң В. И. Ленин аттыг библиотеканыңа азылтылган Коммунист партияның удурулгалы-биле 60 маандырың чылыңың тургузуңда совет улустун эртенге тогузатур оруп көргүзүп турар 500 ажыг чоннарын, бедиткер ижигтерин, чүддерин, фотографтарың болгаш документиңериниң илде берген көргүскөн.

Чугаа чаа парлан үндүргөн ССРЭ-ниң чаа Конституцияны — коммунист тургузулушунуң үезиниң тургузулушунуңуң деңгээлге кол черин ээлээр турар. Чурттуң Үндэсин Хоюлузун төлөвөлени бүгү улустуң чугаалайып көргөшүңиң дугайың, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң элечег чок VII сессиямың амьдалың, марксизм-ленинч элчегиниң хоңжүдериңге СЭКП ТН-ниң Чыгымак секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эл Л. И. Брежневтиң хуузада улуг салышканың дугайың материалдар чугаалап турар.

Совет эрге-чатырганың баштайгы декреттеринде элчезил кутрунениң тогузатур кол-кол үс-чадаларың дугайың тоожуктур документиңер улуг черин ээлээр турар. Эволюционер арасында—1918 чылда хүлээп алган РСФСР-ниң баштайгы Конституцияны база бар.

К У С К У А Ж Ы Л Д А Р

Дукаат ажаан амыкшының чурттуг беддеринде үргүлчүлөп турар. Ажылдык шалымчы участыг — чигир өскөдөс ажаал азыр. Октябрың 10-га чедир ол культураны 2,7 миллион гектардан ажаал алган. 3,2 миллион гектардан тарымал тооруктуң үренишин ажаал алган, ол — пшанын 72 хуузу. Булуң чартык миллион гектардан кукурузуң, барың-ла 440 миң гектардан ристаразын бастырган.

Картофель шөлдөрүн 94 хуузуңдан картофельди кыапп алган. Ногааларың, крупна культуларың ажаал азырмыңиң тешиңиз дүргөш турар.

А Л Д А Р Т У Т У Ң К О Д У Р Г Е К

Бо чылдың сентябрь — республиканың көжүмүш-шии театрының чаа туудуга хараа туттуңага туудугураа, монтажыңа болгаш шеверлекчигерге ийиң-тууук ажылдың айы болган. Сентябрьниң туудугуңа ук туудуга эң хей—255 миң рубль шыңгалтынген.

Бо чедишкениңиң бедит алдырыңа «Кызыл чедир», № 48 туудуг эргелелиңиң болгаш керээлги органдарың арасында социалистик чарыкты калбартааны улуг идигин берген.

Эртек анын түнелы-биле 48 туудуг туудуг эргелелиңиң шеверлекчигер бригадалың арасында социалистик чарыкка А. И. Ельшованың удуру-

С. КРАСНОПЕРОВ.

Ч Ы Л Д Ы Ч Е Д И Ш К И Н И Ң Д О О З А Р

«Тыва септелге-туудуг» трестин районнарда септелге-туудуг участытары Улуг Октябрың 60 чылыңа турсакалган социалистик чарыкны ичөөшкө киргеш, бо чылдың эртен айдарыңың планыңг даалгалың чедишкениң күөсөткөн.

«Тыва септелге-туудуг» трестин 15 участыгын он бири бо хүнерде планыңг даалгаларың чедишкениң күөсөткөн. Чангыс-даа хоңулаңгай бүдүрүлгө турбарын дон бүгү-ле хемчеглерин ап турар бис. Юбилейге күш-ажылды бедиткерин ужуражыр сорулгалың салдымың деп, ук трестин эргелелиңи М. П. Емельянов чугаалады. ССРЭ-ниң чаа Конституция-

зының төлөвөлени бүгү улустуң чугаалайып турганынын айларын ол чугула документи берип кирген хей-хей туудугулар кеп дакыр күөсөдүрүңүң айыдаларың. Ылчынгаш Чадаанада, Кызылда, Талаада септелге-туудуг участылары үени муриал, туудуг-септелге ажылдыкчыларыңды тоо айлар планын 117,3—190,7 хуу күөсөткөдөш.

(Бистиз, корр.).

Экономиктиг ажылды — амгы үениң сорулгаларының деңгелинге

Россия Федерациязының колхозтарында болгаш совхозтарында экономикаг ажылдың айтырылгыны база оларның экономиказын быжылгаар болгаш кезде азыл-агый бүдүрүлгезиниң ажыктыны бедиткер талазы-биле сорулгаларың РСФСР-ниң Көдө ажыл-агый министрствозунуң коллективизацияны калакч хуралыңа чугаалашкан. Автономнуг республикаларын кезде ажыл-агый министрлери, крайкукукунарның болгаш обкукукунарның кезде ажыл-агый бүдүрүлгө эргелелиңиниң начальныктары, эртем-шынжыл институттарың, дуржулга болгаш норкыат стационарлың санлыг төптөрүн удурулгалы ол хуралга кирилген.

РСФСР-ниң кезде ажыл-агый министри Л. Я. Флоренцев коллективниң ол хуралыңа илеткеп кылган. Бүдүрүлгениң ажыктың болгаш ажылды шынжыр бедидери Коммунист партияның аграр политиказының кол, онза утланыңыңың болу берген деп ол бедделгез. Эртен ол чылда РСФСР-ниң кезде ажыл-агый хөжүмчигерге 95 миллиард рубльди чарыдаан. Ол дээрге Совет эрге-чатырганың муриу-

далы бүгү чыдарыңың дургузуңагы калитал салымыңарыңың хемчөөлүн ийи катап ажыл турар-дыр. Оол түнелелиң бүгү чурттуу шыкш, Россия Федерациязының кезде ажыл-агый чедишкениң көжүмүш турар. «Ажыл-агый арасыңга кооперастаакыңа болгаш агроцелестур интеграциязыңа үндөсшөм, кезде ажыл-агый бүдүрүлгезиниң социализастаарың болгаш концентрасторың улам ыңай хоңжуңга дугайың» СЭКП Топ Комитетиниң доктаалы кезде ажыл-агыйны улам көдүрениңе күчүңд идиңгит чүуа болу берген.

Ол доктаалды Россия Федерациязының автономнуг республикаларында, крайларында болгаш областтарында канчаар күөсөдүп турарын илеткелчи тодаргай анализлеңер.

Бүдүрүлгениң оругаагың болуру колхозтарың болгаш совхозтарыңың ажыл-агый ажыл-чорудулазының эң чугула көргүзүү болуп хевээр артышкан. Бамагалыңың шыгыны чурумун ботталдырың, продукцияны бот-түзениң чигелди дээш демисежери эржежок чугула. Экономикаг ажылды орга-

низастарыңа четтестерин беддурган чамдык автономнуг республикаларың министрлериңер болгаш ведомстволарың, крайкукукунарның база обкукукунарның, кезде ажыл-агый бүдүрүлгө эргелелиңиң шүгүмчүлөп, азыраа сүмелери берген.

Черин, капитал салымыңарың болгаш фондларың четтуг, үрө-гүңүңдагы ажылыңагыңа үндөсшөм, күш-ажылды болгаш акша-чөрөгилери эң эвээшти чарыдап турган, кезде ажыл-агый продукцияны бүдүрени өстүрениңиң темпирин улам беддери хандыр талазы-биле тодаргай хемчеглер төлөвөлтиңген доктаалды коллектив хуралыңың кирдикчигер хүлээп алган.

СЭКП ТН-ниң Политбире кеңижүүнгей каладык, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. С. Соломенцев, СЭКП ТН-ның, ССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң харысалгалыңың ажылдыкчылары коллегия турарыңың ажылдыгы кирилген. (СЭТА).

Юбилейге уткуштур «ОКТАБРЬДАН ТӨРҮТТҮНГЕН ЧЕЧЕН ЧОГААЛА»

Улут Октябрьнын 60 жылдык бүүдүүнде Москвада ажыттырган делегацияны миңаар аадаан.
Октябрь революциясы тийгизген соонда В. И. Ленин, А. В. Луначарский-биле чууаалажып орган, орус чогаадылгыны чогаадылгы хаан цензурамын хажымдыктыннарчандан хостаар төлдө, оларның хол-биле бизнесс чогаадылгы шыгжаар тускай музейин ажытта кандыкмы?—ден өмө кирген. Владимир Ильичтин ол сүмеси буугаар Күрүөнүн чечен чогаады музейин организастан тургускан болгаш оон баштайгы директору Ленинчи-Бошевский, сурагым хой-ниги акыдакчы, тоотучу, литератор болган архивист В. Д. Бочк-Бруевич болган.

Оон бээр эртен 40 ажыг чымдарын дургузууда мында биетид чуртун културамынга үнелгил миңаарон ажыг чүү-дерин чыгган. Бо делегация 60 чыл оон демдегээр хөй на-ционалды совет литературалык едилчиликтерин көргү-дөр. Биетин чуртувуунун чечен чогаала революцияны маадырлары, коммунизмин тургузуучулары—совет ки-жилерин омур-хевирин чурун көргүдү, оларны акам-бүрү тоотугат документаларга үлөрдүн туурар.

Москвачылар болгаш ук делегацияга кеелген даштык аал-чылар М. Горькийнин чүбө бизнир херекселдерин, «Совет-тер Эвилеен-биле» деп оон очерктерин хол-биле бизнесс салыштырып болгаш баштайгы наараан дедерин, А. Блоктуң «Он йил» деп шүдүгезин оон ховар чурууну, Д. Бедныйн 1917 чылдың ноябрь 11-де Ф. Д. Дзержинскийге ат салдыр-гаш, Смольныйга кире берген шызылганын, М. Шолохов-тун «Воздух Дон» деп романын хол-биле бизнесс артына-турн солтурган көрдөр. Оларның арасында В. Маяковский-нин туралы чуруктары көргүдүгүзү «РОСТА-нын сонга-лар» база бар.

Музейниң директору Н. В. Шахматова миңаар таймла-р-лап чууалаан туурар:

— Бо юбилейг делегацияга дегезен чүүдөр болза, совет чечен чогаады ады оон чымдарын дургузууда хожуде-ли, сурагым чогаадылгынын чогаадылгы ажылын көргү-дү, оларнын чогаадылгы азынын байланышын төдөгәй көргүдөр ужураг. Биетин чогувустун эртен тоотугат хө-жүдүстүң азы-бүрү үе-чалдарында чечен чогаады оон-биле кады хожугу келсе. Бөгүн база-ла совет чогаадылар онуг беш чымдын салымчын туудуларында турун, биетин амыдырал-чуртталгамытын ан байлак омур-хевирлерин тын ап турарлар.

Коммунист партия сөөгү үедө идеология айтырыла-рын кала-была пропагандаларына уугу кичиңгейин са-лы турары-биле, мындагы амыдырал делегациянын кичи-на-дыкч ужур-дузаны дыка уугу боон туурар.

И. КОСОЛАНОВ,
СЭТА-нын корр.

УНЕЛИГ ТЫВЫШ

Сурагым болгар социалист Павел Овчинник аң-бүдө ар-хивийн Октябрь революциянын шыгарып байланышын В. И. Ленинниң редакциялар турган «Пролетарий» деп ча-жы солунуң азын каш ховар үндүдүгүлери тынылган. Аада тынылган ук солунуң дөрт ду-гаарлары Шевева хоорайга па-рлактарын үнгүлдү. И. Новцев «А уеде ааза өрөшин, В. И. Ленин болган ааза шөлдөгү турган өске-лаа орус револю-чүлар-биле чок харылажып турган.

Де бижиттинген ол чүүдөр ре-волюция пролетарийлерге поли-тиктиг байланышын иш билди алдырыга, аналдыктерин бол-ган дайынынын мыгаш билди-ринге дууалап турган.

О унелиг тывыш болза, орус революцияшчыларнын көсү-кү ажалдычлары-биле болгар социалистерин сыйрып ха-рылажып турган херекчелер турар. 1909 чылда П. Новцев болгаш ааза өрөшин, В. И. Ленин болган ааза шөлдөгү турган өске-лаа орус револю-чүлар-биле чок харылажып турган.

Ук солд ол үедө большеви-терин паралага органы тур-ганын ук тывыштын үнөи аажок уугу. Оларнын дууаг бүртүзүе В. И. Ленинни биз-несс бир, харын-даа иш чедир чүүдери паралаган. Столы-нин калчаарынын үезин-

В. БЕСПРОМНЫЙ,
СЭТА-нын корр.

Кызылдың медучилищесинде

ТААРЫМЧАЛЫГ БАЙДАЛДАРЫ

Тываның ортуман өөредилге черлериниң бирээзи медицина училищези 1945 чылда ажыт-тынган. Ооң фельдшер-анушер салбырын 1948 чылда 29 ки-жи дооскан. 1945 чылдан бээр ук училищени нитизи-биле 2799 эмчи сестралары, фельд-шер-анушерлер болгаш диш

техниктери дооснаш, чоннуң кадыкчылыгы камгалалында ажылдап турарлар. Училише бо чылдың июльда чаа бажы-че көшкөн. Чаагайжыды ту-тунган таарымчалыг чаа ба-жында 520 оолдар, уруглар ке-лир үениң эмчилери болур ааза өрөшин, чурттап туурар.

Мооң мурунда училищениң өөренир залдары болгаш өө-редилге херекчелер эт-херексел-дер эвээш турган болза, ам чаа өөредилге черинде, общежитие-де өөредилге ажыггаар 10 улуг, эт-херекселдер-биле эки дериттинген 3 бичин аудито-риялар сургууларын эрге-зинде. Культура-массалыг жем-чеглер, дыштанылга немээле-ри, умжааралгалар кылырын-га чаа бажының улуг конфе-ренция залы эптиг.

— Мооң мурунда чылдарда сургууларын чурттаар че-биле хандырылганы чөгөй тур-ган. Ол өөредилге база шап-

тытыг турган. Ам магалыг-дыр. Өөренир-даа, чурттаар-даа чери чагыс. Бо бажының ту-тан тудугуларга «четтирди-вис» деп сөглөн турар бис. Улуг Октябрьның 60 чылын таварыштыр бисе мындагы бе-лекти берип, бүгү-ле таарым-чалыг байдалды тургузуп ту-рары партия, чазаавыстың ачызы-дыр— деп, училище-ниң практика эргелекчи Ан-на Пантелеевна Чеснокова чу-гаалап ораар.

Шынал-ла магалыг-дыр. Изиг, соок сулуг эки дерит-тинген өрөздөрдө кичээлдээ-

ринге таарымчалыг байдал тур-густунган. Келир үениң «аж-халаттыг кижилери» бо чаа чырын, чылгы бажында учили-щенин хожун башкылары З. Сат, Г. Сорокина, Г. Козули-на, Б. Биче-оол, А. Динунова, Н. Ермолин, А. Деменик бол-гаш өскелер-даа билдилик өө-редип, кичиңкил турарлар.

ЧУРУКТАРДА: Терапияның практиктиг кичээлинде: сур-гуулар лекция үезинде.

Б. КЕНЕШ.

В. АМЫРЫННИң ФОТОЛАРЫ.

КУЛУЗУН ХЕМЕ-БИЛЕ—АЯН-ЧОРУКЧЕ

Ю. Сенкевич-биле интервью

Сурагым эртемден болгаш аян-чорукчу Тур Хейердалдын удуртыны чаа экспедицияга кижиргээр-биле чалалганын сору-галыг. Эвиңдириниң бо чылдың ноябрьда элээрин планаван турар. Ол аян-чорук-тун элээр чери Тигр хемин ады-биле ааза кулузу хеме-ге 12—14 кижи олурар. Тигр болгаш «Эйфрат» хеминиң каттыкч чаралар элээр Персид мугудурун тава-раан, ол хеме Индий океанга кйдер. Совет эмчи, моор му-рунундагы экспедиция киши, команданын медицина халды-рынын харылаар. Эмиле-ге-биология проблемаларын институтун ажылдап кылган программа буугаар чамдык пичиңкилерди ол база ору-дар.

— Совет Эвилелиниң өнүгү-богаш улустар арасында ка-ды амыдылганын хожуде-лериниң бүтүрүдгү талаак-чызы Хейердал-биле ужура-лырынга өөрүп тур мен—деп, Ю. А. Сенкевич чууалаан. — Интернационалнык экипа-стыр тургусунаш, мында кады ажылдааныла боон болур, амытыг-даа болур ужураг, нини соругалары күүсө-дүр улустарын улам чокчу-лаштыр дээрин ол көргүдөр деп турар. Чаа экспедицияга «Ра» ишкэн. КНО-нун ту-туну ааза-биле эртерини шиттирээни база тоотугу-дур.

63 харлыг норвег шипчел-чү ол чаа шипчел дуржа-газынга эрги болган чаа деле-гациянын арасында култураг паралайдыр бар дээриниң дуулаанда оон шызылгы-маан боладырын шызылар, дөшпөгөл хөй-ниги чаа-зымың дуйайында биетин би-лишиги ханыларды мате-риалдарын чымы азыр сору-галыг. Эвиңдириниң бо чылдың ноябрьда элээрин планаван турар. Ол аян-чорук-тун элээр чери Тигр хемин ады-биле ааза кулузу хеме-ге 12—14 кижи олурар. Тигр болгаш «Эйфрат» хеминиң каттыкч чаралар элээр Персид мугудурун тава-раан, ол хеме Индий океанга кйдер. Совет эмчи, моор му-рунундагы экспедиция киши, команданын медицина халды-рынын харылаар. Эмиле-ге-биология проблемаларын институтун ажылдап кылган программа буугаар чамдык пичиңкилерди ол база ору-дар.

— Кичиниң организминге таарыма чок, шипчел бай-далдар кижилерин байда-лы өөренип көөрү, ааза ки-жвин чагычтарына таарым-чыл хемчеглерин ажылдап кы-лары бо программа кырып турар—деп, Ю. А. Сенкевич чууалаан. — Биологиянын чымы болган тоогу чалчы-дарынын талазы-биле аныг-ла-ныч турар аныг-агы дыкы-дар да чууалажып турар хөй эм-чиликтерин болуун шипчи-

лер, резинадан кылган агаарга долдурутар аян-бүрү херек-селдер, ханпа сун азыр элек-тронкардиографтар хамааражыр. Ур үенин космитик ужудуш-кунунарга херекселдер-биле биетин институтун ажылдап кылган эмчи херекселдериниң аныктыгы хынары база көрдүгөн. Аян-бүрү аары-ларын эмчелерин бо өөр хе-рекселерин тускай элээр дег-дирилген кылган.

— Мооң мурундагы экспе-дициялардан кылган болза, Тур Хейердал боону хеме-лин, шаандыг корабльдерини мшаш, чаан эвес, а куура немесин куураудун кылган. Мында куураудун суну боудуче элээр сапыр— деп эртемден салгып турар. Ол дөрге суну-рун сунга— чоруур байдалын экиңдир, оон сунга үр үеде экиңдирин халдырар— деп, бөлөкчүн түшүндүрүп Ю. А. Сенкевич дияткан.

Бичанган «Ранис» соондан «Тигр» упуур. Ю. А. Сенкевичтин чорудун турары «Кино аян-чоруктары-нын калуу» деп бүтүдөгө бий-диңгер телепрограмманын кө-рүдүрүчү чаа шипчел дур-жагалынын кижикчииниң солун чууалап манат турар.

Л. БЕРНАСКОНИ,
СЭТА-нын корр.

ШКОЛАНЫҢ СПОРТЧУ АЛДАРЫ

«Севастополь» хоорайны 39 ортумак школанын өөредилге, күш-культура-мас-салыг болгаш кадыкчылыга ажылдарын дуурагалыг чүүдүгү ден санаар.

(СЭТА-нын Министрлер Чу-гуулынын чамалыг Куш-куль-тура болаш спорт комитети-ниң дөшпөгөлү).

Мында өөредилге хунуң шунтуу тургустунган чаагыг буугаар спортчу марш аял-галы-биле элээр. Берги «квот-а» 10 миңтамын артык гимнастика комплексин болур. Оон соонда өөреничилер класска омак-сергек, хожуг көлүрар.

— Амгы үениң школа про-грамманын шыгжагы азыр өөреничилерден уугу күштү, күжеништинин ууан, күш-ажылы нөзөгү. Ааза урутарга кол-ла дуаа чедир чүбө болза күш-культура болур — деп, школа директору М. Ла-пинек чууалап турар.

Кичээлдер соонда өөренич-лер спорт ажилын ууанткан хунуң бөдүдүгүге уламчы-лаар. Уруглар хожуг уелерин агаарга, спортчу оюнар ой-лаарына эртерин, маргал-дааларга болгаш конструктор кириш турарлар. Баскетбол-дун, хол бөбүлүгү, пионер болду болгаш спортчу өске хевирлерине маргалдаалар чаагыг болу берген. Сента-брыдан майта чедир «адыгач-чылы», «чүгүрткүч», «контра-ччылы», «халыкчылы» хуну-рин, гимнастика болгаш өске-даа маргалдааларын эр-терип турар.

Школада эки дериттинген Севастополь.

спортчу комплекс бар: гимна-стика хоорайы, шаптаралы-ныг шол, спортчу оюнар шолу.

ГТО-нун нормаларын ду-жарыгыч шөлдө уугу кичиң-гейин салып турар. 200 ажыг кижик комплексини кө-рөк демдөзүн адыкчалары. Школада арадыкчар, анык судьялар, хөй-нигичи ин-структорлар хөй. Моор агро-батака ССР-нин иш спорт мастери, спорт мастеринге дөрт кандидат үнгөн. № 30 школанын спортчулары сөөгү чылдарда республика, хоорай маргалдааларына чедип-кинип кириш турарлар. Акробатиктер хоорайны чөпи-оно. Чедиги классың өө-ринчилери Лена Роднонова, Андрей Черномырчино ГДР-ге сунга эштинин маргалда-зыга киришеп, бирги чөпи элээр.

Эки организастан спорт-массалык ажал школаны өө-редилге-кичиндегеле согула-ларын чедипкинип шит-тирлээринге дууалап турар. Оон уламандан шөлдө сөөгү чылдарда чүс хуу өөредилге чедип алган.

Өөреничилерниң күш-ла-рын кижикчилегезинге шол-ланы чедипкинип башкылар коллективиниң найралдыг болгаш үр-түшпөгдү ажилы-ны, дөшпөгдүлөрү хуу-да үлөдөгү-ниң азымын чедип болган. Школада 50 баш-кы бар, олар шунтуу ГТО-нун норманын күсөдип алган. М. ТУРОВСКИЙ,
СЭТА-нын корр.

САМОЛЕТТАРНЫҢ ЧЕТКЕН БЕДИИ

Совет ужудукчуларыны чаа шыгарып чедипкинши-риниң дуйайында баштайгы бижмелерин Парижге делегей-ниң ужур чүүд федерациямын (ФАИ-нин) штаб-кварти-рамынче чоруткан.

СССР-нин аадаары спорт мастери Светлана Савичка үд-ден каш дакыр дүрген ужуру Е-133 ден самолётка дөрт ужудушкунга 21 километр 140 метр белдикке четкен.

Оон дагымыкчы Совет Эвилелини Маадарын, ССР-нин аадаары шөкөнч-укудуучу Александр Федотов Е-266М деп самолётка бодунун-на тургускамы делегейниң туган рекордуңдан ажыг көдүрүп, 37 километр 650 метр белдикке четкен. Өске бир ужудушкунга Федотов ийн тынша чүбүтү 37 километр 80 метрге чедир «көдүргөн».

29 харлыг Светлана Сави-чкыл—Ада-чуртун Улуг дайы-палды чылдарынын адырдыг элээрин, Совет Эвилелини ийн дакыр Маадарын, ужур чүү маршалы Евгений Яков-левич Савичкийн уруу. Ол 16 харлыгында парашюттук бир-ле дугаар халаан, а бир чык болганда стратосферадан (20 хире километр белдиктен) халыгылаан, делегейни үш рекордуң тургускаан, бодуну

назы четкенин ЯК-18 деп спортчу самолётка баштайгы ужуду үшүшкүчү-биле дем-дегезип болган дөрт чыл бол-ганда ужудушкунуң дөдө хевирлеринге делегейниң туган чемпиону апарган. Реак-тивтик самолёттарга ужудуң агаалаш, 26 харлыгында Е-33 болгаш Е-66Б деп үдүн дүрген самолёттарга дүргөн кө-дүрүрүчү сес делегей ре-кордуң тургускаан. 27 хар-

ның четкенин ЯК-18 деп спортчу самолётка баштайгы ужуду үшүшкүчү-биле дем-дегезип болган дөрт чыл бол-ганда ужудушкунуң дөдө хевирлеринге делегейниң туган чемпиону апарган. Реак-тивтик самолёттарга ужудуң агаалаш, 26 харлыгында Е-33 болгаш Е-66Б деп үдүн дүрген самолёттарга дүргөн кө-дүрүрүчү сес делегей ре-кордуң тургускаан. 27 хар-

лында ол ужур чүүд тоогу-үдө херектен улустан бир-ле дугаар үдүн ийн чартык катар дүрген узунок кижик болган.

Чокта чаа ужудушкунуң-га Савичка 12 чыл дургузу-нда өскөрүлбөс рекордту чарыктан, С. Савичканы иже-нер тускай эртемчи, Москва-нын улуг чүүд институтун дооскан. Чаа хаваанда бадмы келген турар чүрбөжү оон бичи уруглар-биле демей-лештирин турар. Бодунуң ужудушкунуңарының дуга-йын чазык хуумурун чууа-лаар.

— Е-133 дөргө ужудуш-кунга кончук таарымчыл, иде-гезди машина. Ол дөш кон-структорларга база мени ужу-душкунга белеткөөн дуржа-галы ужудукчу, дагышчы-ны Александр Васильевич Федотовка уугу өөрүд четтир-ген мен—деп, ол чууалады.

Эртем-техниканың чедишकिनери

Советиния Президиумунуң шандал бижинде: чаа само-лёттарын шөкөнч оуга ачы-ханыламы болгаш орта көргүскен эрес-мадырыг чө-руу дээш—деп, кысказы-биле тода бизнесс. Оон үш чыл бол-гаш Федотов СССР-нин ала-дырдыг, дөшпөгөл-укудукчуу ден атын алган.

— Кандыг-даа рекордун соогураан—маншада бар аргаларын тодарымды, оон башкылар чоруур кижиниң шыдамын көргүдөрү — деп, ол бодунуң боданын аилертин.

Оон ажалынын соогураам рекорд тургузары эвес-ле бол-гай. Ужудушкунуң бурду хуу-да шыдамын, арга-мерге-жилерин рекорд болуру хүн бурдуң ужудушкунуңарына самолёттарын бар аргаларын хынары болур. Ажылдавич барган шипчедилерилет сам-олёттарын хондуруп, өрте-ни берген самолётун бешип

октавайн, баазалыга чедирип экип турганын таварыгала-ры хөй. Шүүт чөпе камга-лаптарын арганы чок само-лёттан ушта халаанын чагыс та-руу дээш—деп, кысказы-биле дегүү аргаларын санага ма-ганда Федотов СССР-нин ала-дырдыг, дөшпөгөл-укудукчуу ден атын алган.

— Чаа самолёттарын ше-вээр — харысалгалыг, шу-дурга аялы, ол уугу ужур-ду-залы. Ааза мын-дак биз. Биетин ажылыны чууга-даа, херек-даа — деп, Фетов чу-гаалаар.

Рекордтар тургустунган. Оа ужудушкунуңары белеткө-ринге кирешин ужудукчу-лар, шипчелер, техниктер ол чедипкинширин Совет күрүнениң 60 чыл оюнга ту-раскааткан.

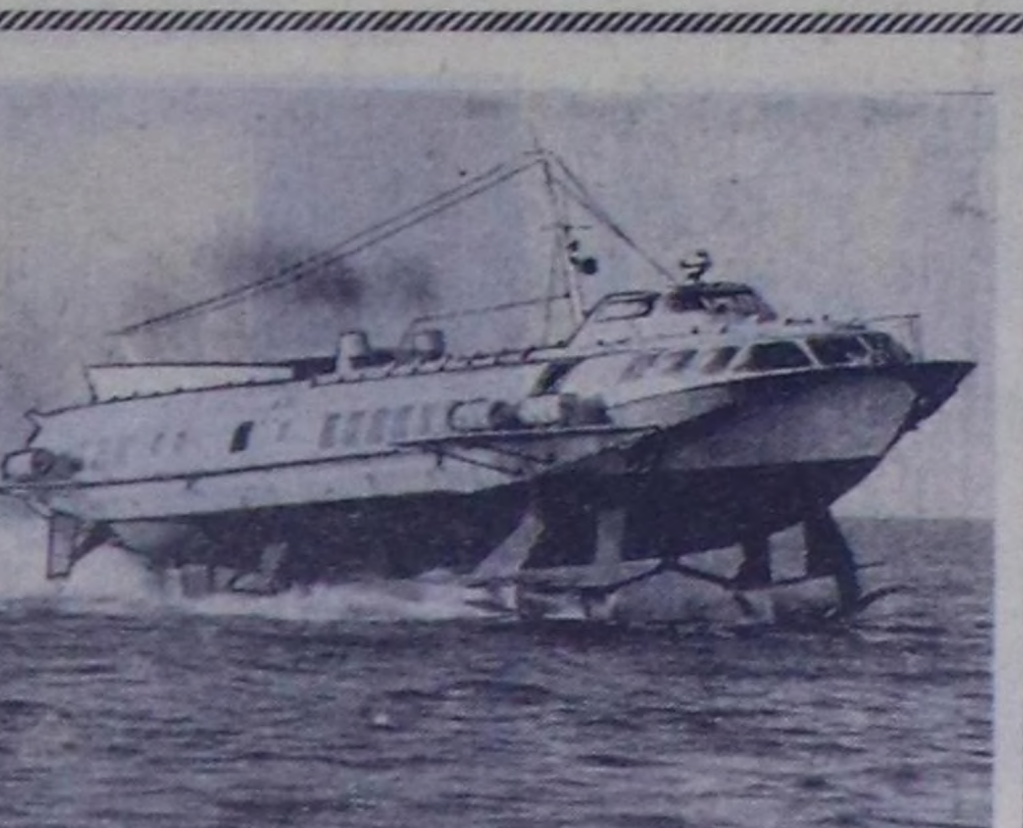
Алексей ГОРОХОВ,
ПМА-нын тускай корр.

ГРУЗИН ССР. Потийниң судно септээр С. Ордениниңде аттыг заводу суг аазаанда чалгынарлыг, кончук чараш «Но-мета» дээр корабльди хуузаанын ийн ай мурнай, пландан ажып кылып үндүргөн. Потийниң корабль заводунуң амыл-чынына боттарының юбилейге алдар болуудаг социалисттик хүлээлгезин өөк-биле күөсөдипкен.

«СЭТА-ге кылган» деп бижип каан «Кометаларны» делегей-нин дына хөй чурттары садп ап турар. Олар даштыкыда ындагы хевирлик корабльдерден боттарының аяныг чаражы-нын, идегелинин, кижилерге таарымчалынын, далайга дүргөн машинарын—да талазы-биле дыка артык бооп турар. Потийниң корабль тургузуучулары келир чылын чаа хевир-ниң «Кометаларын» кылып элээр. Ол мурнукузуңдан-даа артын дүргөн чорутуг, таарымчалыг болур.

ЧУРУКТА: Потийниң пландан ажып кылып үндүргени «Кометазын» эжиндирип шөпөп тур.

И. ЧОХОНЕЛИДЗИНИң Фотозу. (СЭТА-нын фотохрониказы).

САДЫП АЛЫКЧЫЛАР!
Силерге октябрь 15-те эртениниң 11 шакта Октябрькаа кулумчузуңга Кызылдың аш-чөм садым ногаа базарын чорудар. Садым алыкчыларга эитип боугу-биле ногаа садым-лаашкымын № 40 магазинни болгаш дөртүк микрорайонда № 30 магазинни чамыга база организастан чорудар. № 9 магазинни ногаа салбырын картфольдди бажыга че-дирип экек садар кылдыр чагыгы кылып болур. Ону че-дирип бээрин тариф буугаар төлээр.
Ногаа базарыңга көөп, чогуур чүүдөдериң садпм азыр-че чаладывыс.

Кызылда күрүнениң педагогика институтуну 1959 чыл-ды июльда Тамара Павловна Шегоинага тывысканы (1926) дугаарлыг диплому чиккен, оу ам күш чок деп санаар.

РЕДАКЦИЈАНЫҢ АДРЕЗИ:
ИНДЕКС 667000

Кызыл. Шетивки-Кравченко кудумчуу, бажы № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторуң 2-24-63, редакторуң ораалчыларыны 2-35-24, 2-31-75, пропаганда кылдының 2-31-75, харысалгалыг секретарины 2-23-54, көөзө ажал-агы кылдының 2-21-47, үкелүү кылдының 2-22-64, чагаа кылдының 2-41-27, информация база совет тургузат кылдының 2-20-60, корректорларың 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, секретарлалтын, 2-23-35, солун келбей барганга 2-32-75 телефончо долзар.

Тираж 16332. Чамы № 242.
**СОЛУН НЕДЕЛЯДА
6 КАТАП УНЕР**